

Wprowadzenie

Kompetencje tłumacza dziś

Dyskusje nad określeniem i zdefiniowaniem pojęcia kompetencji tłumaczeniowej (translatorskiej) trwają nie od dziś. Określenie miejsca i komponentów składnikowych kompetencji translatorskiej w teorii i praktyce tłumaczenia ulegało różnym modyfikacjom. Oscylują one wokół podejścia zakrojonego raczej wąsko, prawie synonimicznego z kompetencją językową w języku źródłowym i docelowym z jednej strony, do kompetencji w szerszym sensie, obejmującej całokształt wiedzy i sprawności, którą powinien dysponować tłumacz profesjonalny. Tematem obecnego tomu jest próba wyważenia tych poglądów i zaprezentowanie przemyśleń na temat kompetencji w obszarach wiedzy, sprawności zawodowej i profesjonalnej praktyki translatorskiej, którymi dysponują dziś tłumacze, zarówno przekładający odmiany języka specjalistycznego, tłumacze symultaniczni, tłumacze języka ustnego i słowa pisanego, jak również tłumacze tekstów literackich, powieści, esejów i poezji. Ten właśnie wielowymiarowy obraz umiejętności, uwzględniający także nowe techniki cyfrowe, m.in. dygitalizację i rozwój językoznawstwa komputerowego oraz dostępność wielomilionowych zasobów języka w trybie online, a także dostosowywanie produktu przekładu do warunków lokalnych z jednej strony, choć skorelowanym z wiedzą interkulturową i uniwersalną z drugiej – to model, który wyłania się z przesłania zawartego w pracach obecnych w tym tomie. Model taki kładzie więc akcent na bardziej globalnie zakrojone kompetencje tłumacza, interpretowane przez licznych współczesnych badaczy jako wiedza tłumacza oraz na jej językowe i kulturowe ucieleśnienie w akcie przekładu.

Obecny tom jest pokłosiem dwóch spotkań w ramach cyklu paneli *Kompetencje współczesnego tłumacza* organizowanych w latach 2016 i 2017 przez Wydział Filologiczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie. Tom zawiera 13 artykułów, tematycznie eksplorujących tematykę przekładoznawczą, których autorami są paneliści z dwóch kolejnych lat oraz zaproszeni wybitni badacze teorii

i praktyki przekładu, tłumacze, jak również reprezentanci firm biznesowych, rekrutujący na stanowiska pracy absolwentów filologii o specjalizacji translatorskiej oraz absolwentów innych kierunków oferowanych przez szkoły wyższe, a kształcących w kierunku praktyki tłumaczeniowej.

Tom otwiera rozdział Adama Bednarka (Społeczna Akademia Nauk w Łodzi) *Globalizacja, wielokulturowość oraz komunikacja w świecie cyfrowym – wyzwania dla współczesnego tłumacza*. Autor zwraca uwagę na konieczność pojawienia się nowych kadr w tzw. *zawodach nowoczesnych, zawodach przyszłości*, którym musi sprostać dzisiejsze szkolnictwo wyższe, przez przygotowanie wszechstronnie wykształconych absolwentów dla zmieniającego się rynku pracy.

Jacek Tadeusz Waliński (Uniwersytet Łódzki) jest autorem następnego rozdziału pt. *Rekonceptualizacja jako źródło alternatywnego obrazowania zdarzeń w przekładzie*, który zwraca uwagę na odejście w rozważaniach teoretycznych nad językiem od podejść ściśle formalnych ku podejściom kognitywnym. Biorą one pod uwagę szeroką gamę czynników pozatekstowych, odrywających rolę w procesie tłumaczenia z perspektywy teorii *rekonceptualizacji* i *aproksymacji*, które internalizują całość czynników kulturowych i psychologicznych w procesie komunikacji i wskazują na możliwości kreatywnych zachowań językowych podczas przebiegu interakcji.

Autorem rozdziału trzeciego *Regulacja w procesie przekładu* jest Mikołaj Deckert (Uniwersytet Łódzki), który bada procesy poznawcze wpływające na decyzje wynikające często ze zjawiska automatyzmu podejmowanego przez tłumacza. Autor demonstruje działanie owego mechanizmu w procesie przekładu tekstu przez adeptów przekładu.

Następne trzy rozdziały zawierają omówienie szeregu szczególnych kompetencji, które charakteryzują tłumaczy literatury. Rozdział Anny Stolarczyk-Gembiak to studium analizujące *Przekład literacki jako akt komunikacji interkulturowej i jego znaczenie w kształceniu przyszłych tłumaczy*. Zdaniem autorki wśród istniejących licznych wyzwań translatorskich, to właśnie przekład literacki najskuteczniej rozwija wyobraźnię i kształci umiejętność przekazywania treści z całym bogactwem ich znaczeń eksplicytnych i implicytnych. Bezpośrednią wręcz egzemplifikacją tego stwierdzenia jest następujący po rozdziale Anny Stolarczyk-Gembiak rozdział autorstwa Janusza Wróblewskiego (Uniwersytet Łódzki) zatytułowany *Wybory translatorskie*. Dla autora przekład to *wielopoziomowa operacja podyktowana nowymi parametrami konstruowania* tekstu docelowego. Autor zauważa, że wiele z wymaganych przy przekładzie umiejętności to nie umiejętności wrodzone, naturalne, stąd konieczność stałego kształcenia i samokształcenia, zdobywania nowych kompetencji i sprawności przez całe życie zawodowe tłumacza. W rozdziale zamykającym rozważania nad rolą przekładu literackiego *Zagrożenie standaryzacją w przekładzie literatury* Tomasz Dobrogoszcz (Uniwersytet Łódzki) skupia się na poetyckiej funkcji języka i właściwości budowy tekstu literackiego (poetyckiego) poprzez środki artystycznego obrazowania. Konstruowanie

znaczeń i budowanie nowych światów to zadania literatury i jej przekładu. Rola standardu wobec językowych zachowań kreatywnych to wyzwanie dla praktyków tego typu przekładu.

Trzy następujące po tej dyskusji rozdziały to prezentacja debaty odnoszącej się do kompetencji tłumaczy tekstów specjalistycznych. Stanisław Goźdz-Roszkowski (Uniwersytet Łódzki) w części *Kompetencja tłumaczeniowa w przekładzie prawniczym z perspektywy genologicznej* prezentuje swój głos w odniesieniu do analizy gatunku w dyskursie i przekładzie prawniczym. Daje się zauważyć interesująca zbieżność między umiejętnościami stawianymi przed tłumaczami literackimi a tłumaczami tekstów specjalistycznych. Jest nią umiejętność wielopłaszczyznowej interpretacji tekstu, poza szeregiem innych szczególnych umiejętności typowych dla tłumacza tekstów specjalistycznych, fachowej wiedzy, jak i swoistych praktyk dyskursywnych. Łukasz Bogucki (Uniwersytet Łódzki) skupia się na prezentacji oferty dydaktycznej w swoim rozdziale *Kształcenie tłumaczy specjalistycznych w Instytucie Anglistyki Uniwersytetu Łódzkiego a kompetencje tłumacza przysięgłego*. Zasady i wymogi dotyczące wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w świetle prawa polskiego z jednej strony, zaś oczekiwania i potrzeby absolwentów kierunków filologicznych w tym zakresie z drugiej – są tematem rozważań tego artykułu. Ostatni artykuł części poświęconej przekładowi specjalistycznemu jest autorstwa Grzegorza Pawłowskiego (PWSZ w Koninie) i prezentuje temat *Rola i kompetencje tłumacza w tłumaczeniach biznesowych*. Rosnący nieprzerwanie od kilkadziesiątu lat rynek polski generuje potrzebę specjalizacji tłumaczy biznesowych. Autor zwraca uwagę na to, że tłumaczeniami biznesowymi są zarówno tłumaczenia pisemne i ustne, a szczególną rolę odgrywają tu tłumaczenia konsekwentne. Tłumaczenie rozmów i interakcji werbalnych, mediacji z jednej strony, zaś biznesowych tekstów pisanych z drugiej – wskazuje na stale rosnące potrzeby w tym zakresie. Autor podkreśla wagę pragmatycznego charakteru tego typu przekładu, świetnej znajomości języka docelowego, ale także swobody w posługiwaniu się językiem ojczystym – kompetencji, która także wymaga praktyki i specjalizacji.

Rozdział Michała Kornackiego (Uniwersytet Łódzki) *Technologia w codziennej pracy tłumacza* zwraca uwagę na radykalne zmiany w warsztacie pracy współczesnego tłumacza związane z bezprecedensowym rozwojem internetu i nowych technologii oraz z koniecznością dostosowania się do wymagań nowego rynku translatorskiego. Rozdział prezentuje warsztat tłumacza z perspektywy umiejętności korzystania z technologii w tłumaczeniu. Przegląd podstawowych aplikacji i rozwiązań stanowi zasadniczy trzon prezentacji, bezpośrednio dotyczącej umiejętności, których stosowanie zwiększa konkurencyjność tłumacza na rynku translatorskim.

Bezpośrednie wdrożenia omawianych w poprzednich rozdziałach kompetencji niezbędnych w pracy tłumacza w programy kształcenia translatorskiego i ocenę ich efektów to tematyka podjęta przez Romana Lewickiego (PWSZ w Koninie) w następnym rozdziale *Definiowanie pojęcia kompetencja na potrzeby ustalania*

zakresów i kryteriów oceny efektów kształcenia tłumaczy. Autor porządkuje pojęcia kluczowych rodzajów kompetencji tłumacza i wywodzi z nich ustalenia niezbędne dla zakresów kształcenia tłumaczy i opracowania kryteriów oceny jego efektów. Dalsza dyskusja nad tym tematem w rozdziale *Kompetencje i kwalifikacje współczesnego tłumacza w ujęciu pedagogicznym*, którego autorką jest Paulina Pietrzak (Uniwersytet Łódzki), prezentuje model kształtowania kompetencji związanych tym razem nie z tekstami i transferem semantycznym, lecz z szerszym pojęciem świadczeniem usługi translatorskiej, a więc uwarunkowaniami działalności zawodowej współczesnego tłumacza, kompetencji i kwalifikacji oraz ich wyznaczników. Obserwuje się bowiem konieczność dostosowania programów kształcenia do potrzeb rynku tłumaczeniowego na stanowiskach pracy, na konkurencyjnym rynku usług tłumaczeniowych. Temat takich właśnie stanowisk pracy i sposobów rekrutacji na nie jest głównym punktem ciężkości w ostatnim rozdziale prezentowanego tomu, którego autorką jest Ewelina Głowacka, przedstawicielka firmy biznesowej *Fermintrade* w Koninie. Omówienie sprawdzianów kompetencji kandydatów próbujących swoich sił w tego typu przedsiębiorstwach są wskazówką dla przyszłych absolwentów szkół wyższych – nie tylko kierunków filologicznych i tłumaczeniowych, lecz także absolwentów szeroko pojętych dziedzin, w których znajomość języków obcych, umiejętność nawiązywania i podtrzymywania kontaktów, obszerna wiedza kulturowa i interesująca osobowość są gwarantem sukcesu firmy.

*Barbara Lewandowska-Tomaszczyk
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie*